

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 8

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมพหุวัฒนธรรม

หัวข้อเนื้อหาประจำบท

1. ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม
 2. แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม
 3. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
 4. แนวโน้มของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
 5. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
 6. บทสรุป
- คำถามท้ายบท
- เอกสารอ้างอิง

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

เพื่อให้ นักศึกษาสามารถ

1. อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมได้
2. อธิบายความหมาย แนวคิด ลักษณะ สาเหตุ ประเภท กระบวนการและแนวโน้มทางสังคมและวัฒนธรรมได้
3. อธิบายปัจจัยที่เกี่ยวข้องและผลการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้
4. อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้
5. เสนอแนะแนวทางเพื่อการดำรงอยู่ของสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีคุณค่าในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้
6. ปรับตัวและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในสังคมปัจจุบันได้

กิจกรรมการเรียนการสอนประจำบท

1. การบรรยายประกอบสไลด์ Microsoft PowerPoint
2. การศึกษาเอกสารประกอบการสอน
3. การอภิปรายเป็นกลุ่ม
4. การศึกษาค้นคว้าด้วยกระบวนการกลุ่มและสรุปเป็นผลงาน
5. การบูรณาการการบริการวิชาการในสังคมพหุวัฒนธรรม
6. การตอบคำถามท้ายบท
7. การนำเสนอผลงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

สื่อการเรียนการสอน

1. สไลด์ Microsoft Power Point ประกอบการสอน
2. เอกสารประกอบการสอน
3. ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมไทย (สื่อออนไลน์)

การวัดและประเมินผล

1. สังเกตความสนใจ ความตั้งใจเรียน
2. สังเกตการณ์ให้ความร่วมมือและการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม
3. ตรวจสอบผลงานการทำแบบฝึกหัดท้ายบท การรายงานสรุปผลการลงพื้นที่การบริหารวิชาการในสังคมพหุวัฒนธรรม

บทที่ 8

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมพหุวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงเอกลักษณ์ความเป็นชาติ เป็นรากฐานความมั่นคงของชาติ เป็นสิ่งที่แสดงศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ และความภาคภูมิใจ ส่วนในเรื่องค่านิยมนั้นนับว่าเป็นเรื่องสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างมาก เพราะค่านิยมจะทำหน้าที่เป็นบรรทัดฐานหรือมาตรฐานของพฤติกรรมทั้งหลายของประชาชนในสังคมไทย ถูกแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านลบ เช่น การนิยมพิธีการและการทำบุญเกินกำลัง การนิยมความฟุ่มเฟือยการขาดระเบียบวินัย และด้านบวก เช่น การใช้ชีวิตสอดคล้องธรรมชาติ การนิยมคุณงามความดี เป็นต้น วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดรูปแบบของสถาบัน ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันไปในสังคม วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ พฤติกรรมของคนขึ้นอยู่กับสังคมนั้นๆ และวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ควบคุมสังคมสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้แก่สังคม เพราะในวัฒนธรรมจะมีทั้งความศรัทธา ความเชื่อ ค่านิยม และบรรทัดฐาน

การศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะสังคมพหุวัฒนธรรม จะทำให้ผู้เรียนสามารถนำแนวคิดต่างๆ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน ตลอดจนสังคมในระดับภาพรวมต่อไป

ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

เนื่องจากสังคมและวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่จะต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์อยู่ตลอดเวลา จนแทบจะแยกออกจากกันไม่ได้ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์จึงยากที่จะแยกออกให้เห็นได้ชัดเจนว่า อะไรคือการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และอะไรคือการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม แต่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไม่ใช่เรื่องเดียวกัน กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านบรรทัดฐานและสถานภาพ บทบาท ซึ่งเกิดขึ้นในระบบสังคม หรือโครงสร้างของสังคม ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านชีวิตความเป็นอยู่ หรือวิถีแห่งการดำรงชีวิต ซึ่งครอบคลุมวัฒนธรรมทั้งที่เป็นวัตถุและมีใช้วัตถุของมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงทั้งสองอย่างจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เพราะเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ก็จะทำให้วัฒนธรรมของสังคมแห่งนั้นเปลี่ยนแปลงไปด้วย ในทำนองเดียวกัน เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ก็จะมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมควบคู่ไปด้วย ตัวอย่างเช่น การเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางการศึกษาของประชาชน ซึ่งมีแนวโน้มในทางที่让孩子ได้ศึกษาถึงชั้นมหาวิทยาลัย ทำให้มหาวิทยาลัยซึ่งอยู่ในระบบสังคมขยายตัวขึ้น หรือการคิดประดิษฐ์เครื่องคอมพิวเตอร์ ทำให้

ความก้าวหน้าในโลกเจริญขึ้นและกลายเป็นยุคเครื่องมืออัตโนมัติ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโรงงานและสำนักงานต่างๆ การประดิษฐ์ซึ่งเป็นผลทางวัฒนธรรมหลายอย่างด้วยกัน เช่น โทรศัพท์ รถยนต์ ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ และเครื่องบิน เป็นต้น ได้สร้างพื้นฐานการดำเนินงานของบริษัทชั้นนำต่างๆ ขึ้นอันเป็นอิทธิพลของวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในทำนองเดียวกัน อิทธิพลของสังคมที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เช่น การที่สังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ ถือว่าเศรษฐกิจสำคัญกว่าเรื่องอื่นๆ ทำให้ระบบค่านิยมในวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป การขยายตัวของระบบสังคมทำให้การดำเนินชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนไปจากเดิม เช่นการใช้ชีวิตในเมืองใหญ่ แตกต่างไปจากความเป็นอยู่ในชนบท เป็นต้น (ผ่องพันธุ์ ฌนิรัตน์, 2521 : 15-19)

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างมาก เปรียบเสมือนเหรียญที่มีสองด้าน หรือกระดาษที่มีสองหน้า ซึ่งไม่สามารถแยกออกจากกันได้ หรือเปรียบเสมือนเชือกสองเส้นนำมาพันตีเกลียวคู่กันไปเรื่อยๆ มองดูเป็นเส้นเดียวกัน (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2530 : 7-8) ดังนั้น นักสังคมวิทยาจึงนิยมนรวมคำทั้งสองคำนี้เข้าด้วยกันและเรียกว่า “การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม” (Socio-Cultural Change) เมื่อพูดถึงเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จึงมักจะหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมควบคู่ไปด้วย บางครั้งก็มีคนพูดรวมกัน หรือในความหมายเดียวกันไปเลยก็มี

ดังนั้น จึงสรุปความหมายของคำว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ได้ว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีผลทำให้ความสัมพันธ์ของคนในสังคม และระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติของสังคม มีความแตกต่างกันในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง

หากแยกสองคำนี้ออกจากกัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การที่ระบบสังคม กระบวนการแบบอย่างหรือรูปแบบทางสังคม เช่น ระบบครอบครัว ระบบการปกครองได้เปลี่ยนแปลงไปไม่ว่าจะเป็นด้านใดก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้อาจเป็นไปในทางก้าวหน้าหรือถดถอย เป็นไปอย่างถาวรหรือชั่วคราวโดยวางแผนให้เป็นไป หรือเป็นไปเอง และเป็นประโยชน์หรือให้โทษก็ได้ทั้งสิ้น

ส่วนการการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์ในสังคมได้กำหนดให้มีขึ้น ทั้งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุที่นำมาใช้เป็นองค์ประกอบในการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคม เช่น ภาษา ศิลปะ ศาสนา ระบบครอบครัว อาชีพ การเมืองการศึกษานันทนาการ และส่วนประกอบอื่นๆ ทางวัฒนธรรม เป็นต้น (สนิท สมัครการ, 2542)

สุวัฒน์ ทองหอม (2544 : 11) สรุปความหมายของการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมไว้ว่า “หมายถึง การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมจากสภาพเดิมมาเป็นสภาพใหม่ในทุกๆ ด้าน เช่น วิถีการดำรงชีวิต ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม บรรทัดฐาน เป็นต้น”

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2532 : 99-100) ได้กำหนดความหมายไว้ว่า “การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม” หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใน

วัฒนธรรมของประชาชาติหนึ่งๆ ทั้งวัฒนธรรมทางวัตถุและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ แต่อัตราการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมสองประเภทนี้เป็นไปไม่เท่ากัน โดยทั่วไปวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุเปลี่ยนแปลงช้ากว่า นอกจากนั้นการเปลี่ยนแปลงอาจเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติหรือโดยการวางแผนก็ได้

แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

การนำเสนอเกี่ยวกับแนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เป็นการนำเสนอในส่วนของความหมาย และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ดังนี้

1. ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของสังคมมนุษย์ และเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม นอกจากนั้นวัฒนธรรมยังเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม หรือความประพฤติของมนุษย์ในแต่ละสังคมด้วย ความหมายของคำว่า วัฒนธรรม อาจแปรเปลี่ยนไปตามภูมิหลังของผู้ให้คำนิยาม ดังที่ Kraeber and Kluckhohn (1952) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันในบทความเกี่ยวกับวัฒนธรรม ได้กล่าวไว้ว่าความหมายของคำว่า Culture นั้น ได้ให้คำจำกัดความไว้มากถึง 156 อย่าง ซึ่งเขาได้รวมไว้ใน 6 หมวดด้วยกัน คือ การให้คำนิยามในความเชิงพรรณนา (Descriptive) เชิงประวัติศาสตร์ (Historical) เชิงบรรทัดฐาน (Normative) เชิงจิตวิทยา (Psychological) เชิงโครงสร้าง (Structural) และเชิงประวัติความเป็นมา

กล่าวโดยสังเขป ความหมายแรก นักมานุษยวิทยามองว่า มีส่วนประกอบอะไรบ้าง เช่น ความรู้ ความเชื่อ ศาสนา กฎหมาย ประเพณี จริยธรรม เป็นต้น ในความหมายที่สองที่มองว่า วัฒนธรรมเป็นเรื่องเชิงประวัติศาสตร์ (historical) ในแง่ที่ว่าวัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม ปฏิบัติกันมาเป็นเวลานาน ในแง่ที่ว่าวัฒนธรรมเป็นบรรทัดฐานทางสังคม ก็คือ การเป็นแบบแผนชีวิตของมนุษย์ในสังคม การมองวัฒนธรรมในเชิงจิตวิทยา หมายความว่า วัฒนธรรมเป็นเรื่อง การปรับตัว การเรียนรู้ ลักษณะนิสัยต่างๆ และเป็นเรื่อง คุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรม นักมานุษยวิทยาบางพวกมองว่า วัฒนธรรมเป็นเรื่องโครงสร้าง (structural) เพราะเป็นแบบแผนพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ในสังคม และทัศนศาสตร์ท้ายมองวัฒนธรรมเป็นเรื่องประวัติความเป็นมาของสิ่งมีชีวิต ไม่ว่าจะกล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นข้อหนึ่งข้อใดใน 6 แง่มุมก็ถูกด้วยกันทั้งสิ้น แต่ไม่ครอบคลุม เพราะวัฒนธรรมเป็นอะไรหลายอย่าง รวมทั้ง 6 ทัศนะนั้นเอง

วัฒนธรรมมิได้เป็นเพียงศิลปะชั้นสูง หรือมารยาทชั้นสูงที่บางคนมักจะกล่าวว่าคุณคนผู้นั้นมีวัฒนธรรม เนื่องจากการแต่งตัวดี มีมารยาทดี และบุคคลผู้นั้นไม่มีวัฒนธรรม เพราะแต่งตัวสกปรก พูดจาไม่มีกาลเทศะ ทั้งนี้เนื่องจากการใช้คำว่า วัฒนธรรมในความหมายของประเพณีนั่นเอง การให้

ความหมายของวัฒนธรรมนั้นหากไปติดอยู่กับความหมายที่ว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งของที่ขึ้นอยู่กับองค์กร นั้นองค์กรนี้ เราจะมองไม่เห็นอะไรที่แตกต่างจากการให้คำนิยามแบบเดิมๆ ดังนั้นจึงมีผู้ให้คำจำกัด ความของคำว่าวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไปดังเช่น Harrison and Stokes (อ้างถึงในประชุมโทธิกุล, 2542) ได้ให้ ความหมายของคำว่าวัฒนธรรมในแง่ของอำนาจ บทบาท ความสำเร็จหรือการค้ำจุน

ลักษณะของวัฒนธรรม ในสังคมมนุษย์หนึ่งๆ หากเป็นสังคมเล็กอาจประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์เดียว วัฒนธรรมเดียว มีวิถีชีวิตที่เหมือนกัน แต่ในสังคมใหญ่ย่อมมีความสลับซับซ้อนไปด้วยหลาย ชาติพันธุ์ มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างกัน วิถีชีวิตที่เป็นรูปแบบเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ของตน สังคมใด ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่เป็นเจ้าของพื้นที่ วัฒนธรรมของพวกเขาจัดว่าเป็นวัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีคนจำนวนน้อยหรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพเข้ามาอยู่ในถิ่นของกลุ่ม ชาติพันธุ์ใหญ่ วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ก็จัดว่าเป็นอนุวัฒนธรรมหรือวัฒนธรรมรอง เช่น ประเทศไทยมีชาวไทยเป็นชนกลุ่มใหญ่เป็นเจ้าของประเทศ วัฒนธรรมของชนชาติไทยจึงจัดเป็น วัฒนธรรมหลัก ภาษาที่ใช้ในราชการ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตศิลปวัฒนธรรม จึงถือของชนชาติ ไทยเป็นหลัก ส่วนวัฒนธรรมจีน ชาวมุสลิม ชาวลาว เขมร กูย เป็นต้น ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในผืนแผ่นดิน ไทย ล้วนถูกจัดเป็นวัฒนธรรมรอง เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวเป็นชนกลุ่มน้อยนั่นเอง แต่เนื่องด้วย ชนกลุ่มน้อยที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นระยะเวลายาวนาน และร่วมกันช่วยพัฒนา ประเทศชาติ จึงทำให้เกิดวัฒนธรรมบางอย่างที่หลายกลุ่มชนหลายเชื้อชาติได้ยึดถือปฏิบัติร่วมกัน เช่น ภาษาที่ใช้ มารยาทในการเข้าสังคม การจัดงานร่วมกันของทางราชการ การปฏิบัติและข้อห้ามข้อควร ทำต่างๆ ล้วนจัดว่าเป็นวัฒนธรรมสากลได้ ดังนั้นในสังคมขนาดใหญ่ วัฒนธรรมที่ประกอบกันอยู่นั้น คือ วัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมรอง และวัฒนธรรมสากล วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง เพราะวัฒนธรรมจะ เปลี่ยนแปลงไปตามกระบวนการต่างๆ ที่เข้ามากระทบการที่วัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงไปในด้านใดก็ ย่อมขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ ว่าได้เปิดรับสิ่งแปลกใหม่ที่เข้ามากระทบได้มากน้อยเพียงไร หรือจะปิดกั้นไม่ยอมรับเลยแล้วปล่อยให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปเองอย่างช้าๆ ในกรอบที่ขีดกั้นไว้ ซึ่ง การจำกัดขอบเขตของการเปลี่ยนแปลงนั้นอาจออกกฎหรือการจำกัดด้วยข้อห้ามก็ได้

วัฒนธรรมยังหมายถึง ผลผลิตและสิ่งของด้วยวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่กว้างลึกครอบคลุมวิถีชีวิต บรรทัดฐาน คุณค่า จารีตประเพณี ความเชื่อ ระบบความคิดของสังคมนุษย์ ดังนั้นการวิเคราะห์เรื่อง วัฒนธรรม จึงจำต้องมุ่งไปในรายละเอียดทุกแง่ทุกมุม และต้องมองวัฒนธรรมแบบองค์รวม ทั้งนี้โดยไม่ ลืมที่จะดูสิ่งแวดล้อมในสถานะและสถานการณ์ของช่วงนั้นๆ ว่ามีผลกระทบต่อวัฒนธรรมมากน้อย เพียงใด และทำให้วัฒนธรรมนั้นๆ แปรเปลี่ยนไปในรูปใด ทั้งนี้เพราะการจะเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจสังคมหนึ่งๆ อย่างถ่องแท้ นั้น วัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญมาก ดังที่ Boas แห่งมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ผู้วางรากฐาน มานุษยวิทยาวัฒนธรรมได้ให้ความสำคัญทางด้านวัฒนธรรมไว้ ซึ่งต่อมาก็มีศิษย์เอกอีกหลายคนสืบต่อ ความนึกคิดนี้เช่น (Benedict, 1887-1978) และ (Mead) สำหรับ Benedict นั้น กล่าวว่าวัฒนธรรมเป็น

คำเรียกทางสังคมวิทยาที่เรารู้จักทางพฤติกรรมที่ไม่ได้มีมาแต่กำเนิด โดยเรารู้จักผู้ใหญ่ของยุคสมัยนี้ๆ (Bernard & Spencer, 1996)

ในส่วนของ การเปลี่ยนแปลง (change) หมายถึง ความแตกต่างที่เกิดขึ้นต่อเนื่องในช่วงเวลาหนึ่งขององค์กรหนึ่งซึ่งยังคงตัวอยู่ได้ (สนิท สมัครการ, 2542: 2) ในปัจจุบันไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าทุกสิ่งในโลกนี้ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่มีสภาพมั่นคง หากแต่ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สังคมและวัฒนธรรมก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ไม่มีสังคมและวัฒนธรรมใดหยุดอยู่กับที่ โดยแท้จริงตลอดเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเสมออันเป็นลักษณะธรรมชาติของสังคมมนุษย์

2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion Theory) ทฤษฎีนี้จะเน้นถึงกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เรียกว่า “ลักษณะเฉพาะทางประวัติศาสตร์” (Historical particularism) นักมานุษยวิทยาในแนวความคิดนี้คือ ฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas) เป็นนักมานุษยวิทยาชาวเยอรมันทำงานในตำแหน่งอาจารย์ในมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ประเทศสหรัฐอเมริกา เน้นว่า “การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง โดยปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่” นอกจากนั้นยังเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดแนวคิดที่เชื่อว่า “วัฒนธรรมสามารถวัดได้ โดยนำวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาเปรียบเทียบกันและพิจารณาคูณลักษณะที่สูงกว่าหรือด้อยกว่าของแต่ละวัฒนธรรม แต่ยังคงเชื่อว่าวัฒนธรรมนั้นไม่มีวัฒนธรรมใดที่ดีกว่าหรือเลวกว่ากัน”

เอช.จี. บาร์เน็ต (H. G. Barnett) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันผู้ซึ่งสนใจศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับนวัตกรรม (Innovation) ที่ถือว่าเป็นตัวแทนจากวัฒนธรรมหนึ่งและมีการถ่ายทอดไปยังวัฒนธรรมอื่น เขากล่าวไว้ว่า นวัตกรรมก็คือ ความคิดหรือพฤติกรรมหรือสิ่งใดๆ ก็ตามที่เป็นของใหม่ เพราะมันแตกต่างทางด้านคุณภาพไปจากรูปแบบที่มีอยู่ บาร์เน็ตเชื่อว่า “วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงเพราะนวัตกรรม แต่ขณะเดียวกันวัฒนธรรมบางวัฒนธรรมอาจเป็นตัวถ่วงหรือไม่สนับสนุนให้เกิดนวัตกรรมก็ได้ ฉะนั้นเขาจึงเสนอว่า จำเป็นต้องมีวิธีการส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมขึ้นในสังคมหรือวัฒนธรรม”

โดยสรุปทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมนี้จะช่วยอธิบายวิธีการ/ขั้นตอน ของการเผยแพร่วัฒนธรรมหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง ซึ่งจะต้องคำนึงถึงข้อเหมือนและข้อต่างของวัฒนธรรมทั้งสองเป็นสำคัญ

2.2 ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวทางวัฒนธรรม

การปรับตัว หรือการดัดแปลงตัวของมนุษย์ (Adaptation) ตามสารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา หมายถึง กระบวนการที่คนกระทำตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมโดยการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกายภาพให้กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม เพื่อความมั่นคงปลอดภัยของตนเอง มีการดัดแปลงตัวเป็น 4 ประเภทคือ (1) การดัดแปลงทางกายภาพ (Physical Adaptation) (2) การดัดแปลงทางอารมณ์ (Emotional Adaptation) (3) การดัดแปลงทางสติปัญญา (Intelligence Adaptation) และ (4) การดัดแปลงทางอุดมคติ (Ideal Adaptation) ผู้ที่ดัดแปลงตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมไม่ได้ย่อมมีอายุจะดำรงชีวิตอยู่เป็นปกติสุขได้ (อุทัย หิรัญโต, 2526)

เช่นเดียวกับพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของคำว่า Adaptation คือ การดัดแปลง ซึ่งเป็นกระบวนการปรับตัวให้เหมาะสมที่จะมีชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่กำหนดให้ โดยทั่วไปจะใช้กับการเปลี่ยนแปลงในลักษณะทางกายภาพของร่างกาย แต่อาจใช้ในความหมายถึงการดัดแปลงเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมเฉพาะของมนุษย์ได้ด้วย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2532)

การปรับตัว มักใช้ในความหมายของการปรับเปลี่ยนส่วนใดส่วนหนึ่งหรือหลายส่วน เพื่อให้ความสัมพันธ์ลงตัว (อมรา พงศาพิชญ์, 2547) การปรับตัวเกิดขึ้นเนื่องจากมนุษย์ต้องการดำรงชีวิตอยู่ได้ในสภาวะแวดล้อมต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการจำเป็นขั้นพื้นฐานของตัวเองและให้บรรลุถึงสิ่งที่ตนต้องการทั้งด้านร่างกายและจิตใจ (Malm & Jamison อ้างถึงใน นิภา นิธิยานน, 2530)

การปรับตัวทางวัฒนธรรมตามแนวคิดของ Cohen (อมรา พงศาพิชญ์, 2547) เสนอข้อคิดว่า ข้อหนึ่ง การศึกษาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมควรพิจารณาองค์ประกอบด้านศิลปวัฒนธรรม และสังคมวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิต ความเชื่อ ข้อสอง องค์ประกอบต่างๆ ของวัฒนธรรมเรียงร้อยประสานเข้าเป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นองค์รวม มีลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมวัฒนธรรม ข้อสาม การปฏิสัมพันธ์กับสังคมข้างเคียงหรือการค้นพบสิ่งใหม่ภายในสังคมตนเอง จะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนเพื่อการคงอยู่ของสังคมวัฒนธรรมนั้นๆ ข้อสี่วัฒนธรรมคือระบบสัญลักษณ์ องค์ประกอบแต่ละส่วนมีความหมายและสื่อความหมายที่ลึกซึ้งและกว้างขวางกว่าข้อเท็จจริง ข้อห้า การดำเนินชีวิตของมนุษย์ต้องดำเนินเป็นกลุ่ม การปรับเปลี่ยนสังคมวัฒนธรรมเป็นการปรับเปลี่ยนในกลุ่มมากกว่าในระดับปัจเจกบุคคลการสืบทอดวัฒนธรรมต้องถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่งเป็นกลุ่ม การปรับตัวทางวัฒนธรรมจึงเป็นการปรับเปลี่ยนของกลุ่ม ข้อหก พฤติกรรมของมนุษย์ยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ ไม่มีพฤติกรรมใดที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้เลย และข้อเจ็ด การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งมีกระบวนการและขั้นตอน

3. ทฤษฎีความก้าวหน้าทางวัฒนธรรม (Cultural Progress)

นักมานุษยวิทยาในกลุ่มนี้ เช่น เลสลีย์ เอ. ไวท์ (Leslie A. White) ชาวอเมริกัน ผู้เสนอกฎพื้นฐานของวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมตามสูตร $E \times T = C$ โดยที่ E คือ ปริมาณพลังงานที่แต่ละคนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในแต่ละปี (Energy) T คือ ประสิทธิภาพของเครื่องมือทางเทคนิควิทยาในการนำพลังงานมาใช้ (Technology or Efficiency of Tools) C คือ ระดับพัฒนาการทางวัฒนธรรม (Degree of Cultural Development)

4. แนวคิดความล่าช้าทางวัฒนธรรม (Cultural Lag)

นักคิดในกลุ่มนี้ เช่น วิลเลียม อ็อก-เบอร์น (William Ogburn) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน มองว่า “การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจะก่อให้เกิดภาวะการปรับตัวไม่ทันขึ้นเสมอ ทำให้เกิดความเฉื่อยหรือความล่าช้าทางวัฒนธรรมขึ้น” เช่น วัฒนธรรมทางวัตถุทำให้สังคมเจริญแล้ว เช่น การมีรถยนต์ขับแต่วัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุ อันได้แก่ ค่านิยม ประเพณียังไม่ปรับตัวกลมกลืนกับวัฒนธรรมทางวัตถุ เพราะกลัวการเปลี่ยนแปลง ไม่กล้าเปลี่ยนนิสัยหรือพฤติกรรม ขาดการศึกษา แม้จะมีรถยนต์แต่การปฏิบัติตามกฎจราจรยังเกิดไม่เท่ากับปริมาณรถยนต์ที่เพิ่มขึ้น

สรุป สังคมไทยรับเอาค่านิยมทางวัฒนธรรมจากต่างประเทศมากขึ้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายๆ ด้านทั้งทางด้านการประกอบอาชีพจะเห็นได้ว่าเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมกันมากขึ้นสังคมไทยเลี้ยงดูบุตรด้วยเงินมากขึ้นมากกว่าการเลี้ยงด้วยความรักความอบอุ่น เหมือนแต่ก่อนทั้งทางชีวิตความเป็นอยู่ สังคมไทยในปัจจุบันอยู่แบบครอบครัวเดี่ยว การรับค่านิยมทางวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในสังคมปัจจุบันนั้นก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมที่มากมายเช่นกัน ในสังคมปัจจุบันนี้วัยรุ่นสมัยนี้รับเอาค่านิยมทางวัฒนธรรมที่ผิดๆ เข้ามาปรับใช้ในชีวิตประจำวันมากมาย เช่นการเลียนแบบการแต่งกายของชาวตะวันตก การไม่รักษานวลสงวนตัวของวัยรุ่นหญิงในปัจจุบันเนื่องจากการรับเอาค่านิยมทางวัฒนธรรมที่ผิดๆ มาใช้ปัญหาที่เกิดตามมาในสังคมก็คือการท้องแบบไม่ได้ตั้งใจ เกิดปัญหาเด็กถูกทอดทิ้ง ปัญหาการทำแท้ง การใช้ยาเสพติด ฟุ่มเฟือยของคนในสังคมปัจจุบันเนื่องจากการอยากได้อะไรก็มีความหุนหัน จะเห็นได้ว่าเทคโนโลยีในปัจจุบันมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้อยู่ที่การนำมาปรับใช้ เทคโนโลยีที่นำมาใช้แล้วเกิดประโยชน์ก็มีมากมายและที่เกิดโทษก็มีมากมายเช่นกัน

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม นำเสนอประเด็นต่าง ๆ ประกอบด้ว ทฤษฎีและแนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม รูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

ประเภทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม และกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ทฤษฎีและแนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระบบความสัมพันธ์ของบุคคลที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นพวกเดียวกันเป็นการเปลี่ยนแปลงในกรอบกำหนดขอบเขตสิทธิและหน้าที่ที่บุคคลจะปฏิบัติต่อกันได้จากที่เคยกำหนดอยู่ก่อนการเปลี่ยนแปลงของสังคมมีทั้งในระดับจุลภาค ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมส่วนบุคคลที่เกิดขึ้นอยู่เป็นปกติ แต่ในอัตราและความมากน้อยแตกต่างกันตามท้องที่แล้วแต่โอกาสหรือกาลเวลา เช่น ในเรื่องค่านิยมหรือคุณค่าทางจริยธรรม การแต่งกายมารยาท และการใช้ภาษา การเปลี่ยนแปลงในระดับนี้จะเปลี่ยนไปอย่างช้า ๆ ในระดับมหภาค คือการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของสังคม การเปลี่ยนแปลงในระดับนี้เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงสะสมในระดับจุลภาค (ผจงจิตต์ อธิคมน์นทะ, 2543: 11-13) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมคือกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโครงสร้างและหน้าที่ของสังคม มักจะหมายถึงการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างหรือของรูปแบบของความสัมพันธ์ และการปะทะสัมพันธ์กันทางสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาท ระเบียบแบบแผน ค่านิยมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนมากและเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ ในโครงสร้างสังคม รวมทั้งความสัมพันธ์กับปัจจัยที่ไม่ใช่ทางสังคมด้วย เช่น การเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา ประชากรและเทคโนโลยีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นได้หลายระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึงระดับโลก

ทฤษฎีพื้นฐานที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบ่งออกได้เป็นทฤษฎีใหญ่ ๆ หลายทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (evolutionary theories of social change) ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่าเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นแบบค่อยเป็นค่อยไป ทฤษฎีพัฒนาการ (developmental theories) อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนาเข้าสู่การพัฒนาเกิดมาจากผลกระทบของโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศตะวันตกที่มีต่อประเทศกำลังพัฒนา ทฤษฎีความขัดแย้งทางสังคม (conflict theories) อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่าเป็นผลมาจากการขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างชนชั้นหรือกลุ่มบุคคลในสังคม ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ของสังคม (structuralfunctional theories) ซึ่งโครงสร้างของสังคมคือรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับกลุ่มสังคม หน้าที่ของสังคมกล่าวถึงผลที่ได้จากรูปแบบของความสัมพันธ์เหล่านั้น ยิ่งสังคมมีขนาดใหญ่เท่าใดความแตกต่างทางด้านโครงสร้างและหน้าที่ของประชากรในสังคมน่าจะมีมากขึ้นด้วย ความแตกต่างนี้หมายถึงความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ระดับการศึกษา อายุ ระดับรายได้ ภูมิหลังของครอบครัว เป็นต้น และ ทฤษฎีจิตวิทยาสังคม (social psychology theories) มีรากฐานมาจากทฤษฎีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีความคิดว่า

การนำไปสู่ความทันสมัยจะทำได้โดยผ่านการกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรม แนวความคิดสำคัญของกลุ่มนี้คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล เช่น บุคลิกภาพ ค่านิยมและทัศนคติ จะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (นิเทศ ตินณะกุล, 2546: 6-27)

หากพิจารณาถึงความหมายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมแล้ว การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจเกิดขึ้นได้จากความสัมพันธ์ทางสังคมในแต่ละเรื่อง อาจเกิดขึ้นในส่วนย่อยหรือส่วนใหญ่ของความสัมพันธ์ทางสังคมก็ได้หรือการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่มีผลทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมเกิดความแตกต่างกันขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งแล้ว ไม่ว่าจะเปลี่ยนแปลงจะเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยหรือใหญ่โตเพียงไรก็ตาม ย่อมถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ทั้งสิ้น ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนของการดำเนินชีวิตของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งย่อมจะมีวิถีชีวิตเป็นของตนเอง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้น ในทางปฏิบัติแล้วยากที่จะแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด เพราะหากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ท้ายที่สุดการเปลี่ยนแปลงก็จะมีผลกระทบถึงสองลักษณะดังกล่าวเสมอ (สนิท สมัครการ, 2542: 3-5)

2. ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย 5 ลักษณะดังนี้

2.1 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมหนึ่ง หรือในวัฒนธรรมหนึ่งเป็นไปอย่างรวดเร็วและสม่ำเสมอ

2.2 การเปลี่ยนแปลงนั้นไม่ได้เป็นไปชั่วคราวหรือเป็นการเปลี่ยนแปลงแต่เฉพาะเรื่องนั้นๆ โดยลำพัง แต่การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นในลักษณะของลูกโซ่ คือมีผลต่อเนื่องกันไป เมื่อเป็นเช่นนี้ผลของการเปลี่ยนแปลงก็มีแนวโน้มที่จะขยายออกไปในอาณาบริเวณกว้าง หรือแผ่ออกไปทั่วโลก

2.3 การเปลี่ยนแปลงอาจเกิดได้ทุกสถานที่ และมีความสำคัญต่อสังคมและวัฒนธรรมนั้นๆ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและผลของมันย่อมมีความสัมพันธ์กัน คือ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่นๆ ติดตามมาอีก

2.4 การเปลี่ยนแปลงสมัยปัจจุบัน เป็นผลมาจากการวางแผนการเอาไว้หรือเป็นผลที่มีมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันกับการเลิกใช้กระบวนการบางอย่างที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

2.5 การเปลี่ยนแปลงมีผลกระทบกระเทือนถึงประสบการณ์ของปัจเจกบุคคล และการหน้าที่ทางสังคมอย่างกว้างขวาง คนทุกคนย่อมมีประสบการณ์เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

3. รูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม มีรูปแบบที่สำคัญ 2 ประการ คือ

3.1 การเปลี่ยนแปลงแบบวัฏจักร คือ สังคมและวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงเป็น วัฏจักรหรือหมุนเวียนเป็นวงกลมสลับกันระหว่างความเจริญรุ่งเรืองกับความเสื่อมถอย เช่น อาณาจักรบางอาณาจักรเคยมีอำนาจยิ่งใหญ่แล้วค่อยๆ หดอำนาจลง และอาจฟื้นกลับสู่ความรุ่งเรืองได้อีกครั้ง เช่น อียิปต์ จีน อินเดีย กรีก โรมัน สเปน และอังกฤษ เป็นต้น หรือการหมุนเวียนกันขึ้นครองอำนาจระหว่างกลุ่มชนชั้นนำประเภทอนุรักษนิยม กับกลุ่ม หัวก้าวหน้า เป็นต้น

3.2 การเปลี่ยนแปลงแบบวิวัฒนาการ คือ สังคมและวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงไปสู่ความก้าวหน้าหรือความซับซ้อนมากขึ้นเสมอ เช่น จากสังคมดั้งเดิมเป็นสังคมสมัยใหม่ จากสังคมชนบทเป็นสังคมเมือง จากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรม จากสังคมเทวนิยม เป็นสังคมแบบวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

4. สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

ฟองพันธัมณีรัตน์ (2521 : 88-89) กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้วัฒนธรรมเกิดการเปลี่ยนแปลงไว้สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเกิดจากปัจจัยสำคัญ 2 ประการ ดังนี้

1) สิ่งแวดล้อมทางด้านภูมิศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมโดยธรรมชาติ เช่น การเปลี่ยนแปลงของลม ฟ้า อากาศ ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม เป็นต้น เหตุให้วัฒนธรรมด้านต่างๆ ในสังคมมนุษย์เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ เป็นต้น

2) สิ่งแวดล้อมทางด้านประชากร ขนาดของประชากรเป็นตัวกำหนดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของมนุษย์ เช่น เมื่อประชากรเพิ่มจำนวนมากขึ้นย่อมมีผลต่อวัฒนธรรมเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย และด้านอื่นๆ เป็นต้น

เมื่อพิจารณาลงไปในแต่ละปัจจัยดังกล่าว สามารถสรุปสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมได้ ดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ อันได้แก่ สภาพดินฟ้าอากาศ ซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เช่น ความเสื่อมคุณภาพของเนื้อดิน น้ำท่วม ลมพายุ ความแห้งแล้ง และความหนาวจัด การเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติดังกล่าวกระตุ้นให้มนุษย์ประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ เพื่อควบคุมการผันแปรเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เช่น ผลิตปุ๋ยเพื่อให้เนื้อดินอุดมสมบูรณ์ สร้างเขื่อนกั้นน้ำท่วมและประดิษฐ์เครื่องปรับอากาศ อันทำให้วิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป

2) การเปลี่ยนแปลงในความต้องการของมนุษย์ โดยเหตุของมนุษย์มีเขาว์ปัญญาสูง ความนึกคิดของมนุษย์จึงเป็นไปอย่างกว้างขวาง กล่าวกันว่า มนุษย์เป็นทาสของความนึกคิดของตนเองอยู่

ตลอดเวลา และตอบสนองความต้องการของคนที่เพิ่มขึ้นโดยลำดับ เช่น คิดค้นสิ่งใหม่ๆ และวิธีการใหม่ๆ ขึ้นมา อันเป็นผลให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป

3) การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางสังคม สังคมมนุษย์ย่อมไม่อยู่คงที่ มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอยู่ตลอดเวลา เช่น จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น มีการแข่งขันการประกอบอาชีพสูงขึ้นตลอด จนเกิดการขัดแย้งระหว่างชนชั้น (Class Conflict) เพิ่มมากขึ้น อันเป็นปัญหาของสังคมมนุษย์ จึงต้องหาวิธีและสร้างระเบียบปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหายากดังกล่าวดังนั้นวัฒนธรรมของมนุษย์ย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย

4) การแลกเปลี่ยนโดยการหิบบัณฑิตวัฒนธรรม มนุษย์ในสังคมต่างๆ ได้มีการติดต่อสื่อสารกันอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบัน การคมนาคมติดต่อกระทำได้โดยสะดวกรวดเร็ว การแลกเปลี่ยนการหิบบัณฑิตวัฒนธรรมจึงเป็นไปอย่างกว้างขวาง และมักจะปรากฏว่ามนุษย์ในสังคมที่กำลังพัฒนาหิบบัณฑิตวัฒนธรรมของสังคมที่เจริญแล้ว (Advanced Society) คือ สังคมตะวันตก เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี และสหรัฐอเมริกา หิบบัณฑิตทางด้านวิทยาการ ภาษา ศิลปกรรม การกีฬา และการปฏิบัติในสังคม

5. ประเภทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

นักสังคมวิทยาแบ่งประเภทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม แตกต่างกันออกไปตามหลักเกณฑ์ที่ใช้เป็นแนวทาง ดังนี้

5.1 การแบ่งตามแหล่งที่มาของปัจจัยสำคัญในการเปลี่ยนแปลง แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

5.1.1 การเปลี่ยนแปลงจากภายใน (Endogenous Change) เช่น จากการประดิษฐ์คิดค้นวิธีการผลิตใหม่ขึ้นในสังคมนั่นเอง หรือการต่อสู้ขัดแย้งระหว่างกลุ่มในสังคม หรือการริเริ่มดำเนินการเปลี่ยนแปลงจากชนชั้นนำ เป็นต้น

5.1.2 การเปลี่ยนแปลงจากภายนอก (Exogenous Change) เช่น การรับเอาเทคโนโลยีจากภายนอกสังคม การล่าอาณานิคมของประเทศจักรวรรดินิยม การเปลี่ยนแปลงที่มาจากภายนอกนี้บางครั้ง ก็โดยสมัครใจ และเลือกสรรโดยสังคมที่เปลี่ยนแปลง บางครั้งก็เป็นการบังคับ บุญเดิม พันรอบ, 2528 : 225)

5.2 การแบ่งตามระดับของการเปลี่ยนแปลง แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

5.2.1 การเปลี่ยนแปลงระดับจุลภาค (Micro Level) เป็นการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมส่วนบุคคลที่เกิดขึ้นเป็นปกติ แต่ในอัตราและความมากน้อยแตกต่างกันตามท้องที่ และโอกาสหรือกาลเวลา เช่น การเปลี่ยนแปลงในเรื่องค่านิยมทางจริยธรรม การแต่งกาย มารยาทต่างๆ การใช้ภาษา เป็นต้น

5.2.2 การเปลี่ยนแปลงระดับมหภาค (Macro Level) เป็นการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของสังคม อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงสะสมในระดับจุลภาค แต่จะเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางกว่าการเปลี่ยนแปลงในระดับจุลภาค (ผจงจิตต์ อธิคมนันท์, 2521 : 7-8)

5.3 การแบ่งตามทิศทางของการเปลี่ยนแปลง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

5.3.1 การเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะก้าวหน้าไปจากเดิม (Progressive) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแล้ว ทำให้สังคมและวัฒนธรรมมีความเจริญก้าวหน้าไปจากเดิม เช่น เมื่อสังคมชนบทเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมเมือง จะทำให้ความคิด ค่านิยม ความเชื่อ ประเพณีต่างๆ เปลี่ยนแปลงไปจากที่เคยมีมาก่อน

5.3.2 การเปลี่ยนที่ยึดแนวเดิม (Regressive) เป็นการที่สังคมได้มีการเปลี่ยนไปแล้ว แต่ยังต้องการรักษาค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมเอาไว้ให้ควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เช่น ในสังคมไทยจะพบว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีลักษณะรับเอาวัฒนธรรมใหม่ แต่ขณะเดียวกันก็พยายามจะคงรูปวัฒนธรรมเดิมไว้ เช่น การเคารพธงชาติ การรื้อฟื้นประเพณีเก่าๆ ขึ้นมา เป็นต้น (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2527 : 151)

5.4 การแบ่งตามรูปแบบของการเปลี่ยนแปลง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

5.4.1 การเปลี่ยนแปลงเป็นรูปวงกลม เป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นซ้ำกันอยู่เสมอ หรือเหมือนกันที่เคยเกิดขึ้นมาแล้ว

5.4.2 การเปลี่ยนแปลงเป็นเส้นตรง เป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ไม่ทิศทางใดก็ทิศทางหนึ่งโดยไม่ได้ซ้ำกับสังคมและวัฒนธรรมเดิม (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2538 : 128)

5.5 การแบ่งตามวิธีการที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลง แบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ

5.5.1 การเปลี่ยนแปลงแบบอิสระ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่มีใครชี้แนะหรือบังคับ อาจเนื่องจากความเบื่อหน่าย ความซ้ำซากจำเจในวัฒนธรรมเก่าๆ จึงอยากจะลองสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ บ้าง การเปลี่ยนแปลงแบบนี้จะเกิดขึ้นแบบไม่รู้ตัว และจะก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวายขึ้นในสังคม เพราะต่างคนต่างทำตามความคิดของตนเป็นสำคัญ

5.5.2 การนำการเปลี่ยนแปลง เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีผู้แนะนำและให้ความรู้ในการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างมีระเบียบ สมาชิกสังคมเป็นผู้มีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงโดยตลอด แต่ต้องอาศัยเวลานาน

5.5.3 การวางแผนเปลี่ยนแปลง เป็นการเปลี่ยนแปลงที่องค์กรในสังคมกำหนด และดำเนินการโดยตลอด บางครั้งอาจต้องอาศัยกฎหมายเป็นเครื่องมือ การเปลี่ยนแปลงแบบนี้ต้องใช้วิทยาการทางด้านการวางแผนและโครงการเป็นอย่างมาก

5.5.4 การบังคับเปลี่ยนแปลง เป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมโดยใช้กำลังและอำนาจเป็นเครื่องมือ สมาชิกในสังคมไม่มีส่วนในการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด (นิยพรณวรรณศิริ, 2531 : 287-291)

5.6 การแบ่งตามระยะเวลาในการเปลี่ยนแปลง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

5.6.1 การเปลี่ยนแปลงอย่างช้าๆ หรือแบบค่อยเป็นค่อยไป ใช้เวลานาน

5.6.2 การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว หรือแบบฉับพลัน

6. กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม จะขึ้นอยู่กับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของมนุษย์ ซึ่งมีกระบวนการอีกหลายอย่างที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงของความคิดของมนุษย์ คือ (ผจงจิตต์ อธิคมนันท์, 2526 : 19)

6.1 การขอยืมวัฒนธรรมของสังคมอื่น (Cultural Borrowing) เป็นการยืมหรือรับเอาแนวความคิด ค่านิยม เทคโนโลยี และวัตถุต่างๆ ของสังคมอื่น เข้ามาใช้โดยพิจารณาว่าวัฒนธรรมเหล่านั้น มีความเหมาะสมกับสังคมของเราหรือไม่ เช่น การที่สังคมไทยรับเอาเทคนิคการผลิตสินค้าโดยเครื่องจักร เข้ามาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิธีการผลิตสินค้าในประเทศไทยอย่างมาก เป็นต้น

6.2 การประดิษฐ์ (Invention) เป็นการนำเอาความรู้ทางเทคโนโลยี หรือความรู้ทางวิชาการที่มีอยู่แล้วมาผสมผสานกับความรู้ใหม่ แล้วนำเอาประดิษฐ์เป็นของใหม่ขึ้นมา เช่น การนำเอาเครื่องยนต์ที่ประดิษฐ์ขึ้นมาไปใส่ในเรือ ทำให้เกิดการประดิษฐ์เรือยนต์ขึ้นมา เป็นต้น นอกจากนี้จะมีการประดิษฐ์ทางด้านวัตถุแล้ว ก็ยังมีการประดิษฐ์ทางด้านสังคม เช่น การจัดตั้งรัฐบาล วัฒนธรรมและการเมือง เป็นต้น การประดิษฐ์เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป และมีการผสมผสานปรับปรุงที่ต่อเนื่องกัน เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของสังคมมนุษย์มีความต้องการไม่สิ้นสุด

6.3 การค้นพบ (Discovery) หมายถึง การค้นพบข้อเท็จจริงที่ไม่เคยรู้จักมาก่อน หรือเป็นการค้นพบสิ่งที่มีอยู่แล้ว และสามารถนำเอาสิ่งที่ค้นพบนั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมได้ เช่น การค้นพบแก๊สในอ่าวไทย การค้นพบหินน้ำมันในจังหวัดตาก เป็นต้น ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจแก่ประเทศไทยมาก การค้นพบเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมาก เพราะผลของการค้นพบในด้านต่างๆ ได้ถูกนำมาใช้ในสังคม จึงทำให้ความเป็นอยู่และความสัมพันธ์ของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก

6.4 การกระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion) หมายถึง การที่วัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งกระจายไปสู่สังคมอื่น ส่วนใหญ่ของการกระจายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มักจะมีสาเหตุมาจากการกระจายของวัฒนธรรมของสังคมหนึ่ง ไปสู่อีกสังคมหนึ่ง หรือการกระจายกันภายในสังคมนั้นก็ได้ เช่น การที่คนไทยนำเอาจิ้งหะตุลึงเท็มโป ซึ่งเป็นจิ้งหะดนตรีของภาคใต้ มาดัดแปลงและนำมาใช้กัน

ทั้งประเทศ การกระจายทางวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นเมื่อมีการปะทะสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมของแต่ละสังคม ตัวอย่างการกระจายทางวัฒนธรรมตะวันตกที่เข้ามาสู่สังคมไทย เช่น การรับเอาเครื่องแต่งกาย ชุดสากลของผู้ชายไทย หรือการนุ่งกระโปรงของหญิงไทย เป็นต้น

6.5 นวัตกรรมหรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ (Innovation) หมายถึง พฤติกรรมหรือสิ่งของซึ่งเป็นที่สร้างขึ้นหรือประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ โดยไม่เคยมีมาก่อน มีรูปแบบ หรือปริมาณแตกต่างกันไปจากเดิม

แนวโน้มของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

1. กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ในสังคมปัจจุบัน มีกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สำคัญเกิดขึ้นหลายลักษณะ ได้แก่

1.1 การทำให้เป็นอุตสาหกรรม (Industrialization) หมายถึง กระบวนการพัฒนาการเทคโนโลยี โดยการใช้วิทยาศาสตร์การประยุกต์ในการขยายผลิตรวมขนาดใหญ่ ด้านกำลังเศรษฐกิจ เพื่อตลาดการค้าอันกว้างใหญ่โดยการใช้แรงงานที่ชำนาญเฉพาะอย่าง

1.2 การทำให้เป็นเมือง (Urbanization) หมายถึง กระบวนการที่ชุมชนกลายเป็นเมือง หรือการเคลื่อนย้ายของผู้คน หรือการดำเนินกิจการงานเข้าสู่บริเวณเมือง หรือการขยายตัวของเมืองออกไปทางพื้นที่ การเพิ่มจำนวนประชากร หรือการดำเนินกิจการต่างๆ มากขึ้น เช่น การขยายวิถีชีวิตแบบชาวเมือง โดยการผ่านการแพร่ของไฟฟ้า ถนนหนทาง และโทรทัศน์

1.3 การทำให้ประชาธิปไตย (Democratization) ประชาธิปไตย หมายถึง ปรัชญาหรือระบบสังคมแบบหนึ่ง ที่เน้นการที่ประชากรมีส่วนร่วม และควบคุมกิจการของชุมชนในฐานะเป็นตัวเอง โดยไม่คำนึงถึงยศ สถานภาพ หรือทรัพย์สินสมบัติ

1.4 การแพร่ของการจัดองค์การสมัยใหม่ (Bureaucratization) หมายถึง การแพร่ของระบบบริหารงาน โดยมีเจ้าหน้าที่ตามลำดับชั้น ซึ่งแต่ละคนต้องรับผิดชอบต่อผู้บังคับบัญชาของตน โดยปกติมักจะมีอยู่ในองค์การรัฐบาลในสาขาต่างๆ มีในธุรกิจ การอุตสาหกรรม การเกษตร สหภาพแรงงาน องค์การศาสนา และธนาคาร แต่การที่มีกฎเฉพาะระเบียบตายตัวใช้ทั่วไป อาจทำให้ล่าช้าไม่เต็มใจรับผิดชอบ

1.5 กระบวนการสร้างคนชายขอบ (Marginalization) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ยังผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำมากยิ่งขึ้น โดยขณะที่เกิดความทันสมัยในส่วนหนึ่งในสังคม แต่ก็ทำให้คนอีกส่วนหนึ่งอยู่ห่างไกลจากการที่มีส่วนรับผลประโยชน์ของการเปลี่ยนแปลงไปทุกที ตัวอย่างเช่น การพัฒนาเมืองให้เจริญในด้านต่างๆ ขณะเดียวกันก็สร้างแหล่งสลัมสำหรับคนจำนวนมากด้วย การ

พัฒนาชนบทให้ทันสมัยด้วยไฟฟ้า และถนน แต่ขณะเดียวกันก็เพิ่มคนที่ยากจนขึ้นแค้น จนต้องอพยพจากบ้านในชนบทไปรับจ้างในรูปแบบต่างๆ มากขึ้น

1.6 กระบวนการโลกาภิวัตน์ (Globalization) หมายถึง การที่สังคมโลกในปัจจุบันมีระบบการติดต่อสื่อสารกันอย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึง จนกระทั่งกล่าวได้ว่าเป็นยุคของการที่โลกไร้พรมแดน การติดต่อระหว่างสังคมต่างๆ จึงกระทำได้ง่ายและรวดเร็ว ทำให้การรับวัฒนธรรมระหว่างสังคมต่างๆ เกิดขึ้นได้ง่ายและรวดเร็ว จึงทำให้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้ง่ายและรวดเร็วเช่นเดียวกัน

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (สุพัตรา สุภาพ, 2522 : 144-147) ได้แก่

2.1 สภาพแวดล้อมกายภาพ (Physical Environment) ได้แก่ สภาพภูมิอากาศและภูมิประเทศ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากปัจจัยนี้ทำให้ยาก เกิดขึ้นในบางส่วนของโลก แต่ถ้าเกิดขึ้นแล้วยากที่ขัดขวาง เช่น ทะเลทรายในแอฟริกาเหนือ ครั้งเคยอุดมสมบูรณ์ และมีประชากรหนาแน่น เมื่อภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง ดินถูกกัดเซาะ ทะเลสาบนั้นก็ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปที่สุดในที่สุดกลายเป็นที่ราบที่แห้งแล้ง ทำให้สภาพความเป็นอยู่ของประชากรในแถบนั้นเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม มีประชากรจำนวนมากได้อพยพโยกย้ายออกไปจากถิ่นนั้น ที่เหลือเพียงส่วนน้อยก็เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนใหม่ การดำรงชีพกระทำได้ด้วยความยากลำบากกว่าเดิม และต้องเปลี่ยนแปลงอาชีพใหม่ คือ จากการเพาะปลูกมาเป็นเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

2.2 การเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากร (Population Change) การเปลี่ยนแปลงเรื่องขนาดและการกระจายของประชากร ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การที่ประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือ การอพยพของประชากรส่วนหนึ่งเพื่อไปตั้งถิ่นฐานในที่ใหม่ หรือไม่ก็มีการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง และการที่ประชากรเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว นั้น จะนำไปสู่สงคราม เช่น ผลจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในทวีปยุโรปทำให้ประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ความต้องการวัตถุดิบและปัจจัยในการดำรงชีวิตมีเพิ่มมากขึ้น จะทำให้ประเทศในยุโรปบางประเทศต้องทำการรบพุ่งกัน และได้ขยายตัวออกเป็นสงครามโลกครั้งที่ 1 และสงครามโลกครั้งที่ 2 สงครามโลกในแต่ละครั้งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมอย่างมาก เช่น ทำให้ประชากรจำนวนมากต้องเสียชีวิต และบาดเจ็บ พิการ การไร้ที่อยู่อาศัย และการแข่งขันกันสะสมอาวุธ และกำลังทหาร เพื่อจะได้ทำลายล้างกันอีก เป็นต้น

2.3 การอยู่โดดเดี่ยวและการติดต่อ (Isolation and Contact) สังคมใดที่มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านคมนาคมขนส่ง และมีความทันสมัย มักจะเป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จากประวัติศาสตร์ดินแดนประเทศอียิปต์ และเมโสโปเตเมีย ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณ

ที่เชื่อมระหว่างทวีปเอเชีย แอฟริกา และยุโรปในสมัยนั้นการคมนาคมที่สำคัญที่สุดก็คือ การคมนาคมทางบก ดังนั้น อียิปต์โบราณ และบรรดาอาณาจักรต่างๆ ที่ตั้งอยู่ใน เมโสโปเตเมีย จึงเป็นศูนย์กลางการคมนาคมติดต่อ จึงทำให้อาณาจักรเหล่านี้มีความเจริญก้าวหน้ามาก สามารถพัฒนาประเทศให้มีความเจริญในด้านต่างๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ การปกครอง การทหาร ศาสนา วิทยาศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งถือว่าได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างมาก ส่วนดินแดนที่อยู่โดดเดี่ยวนั้นจะมีการเปลี่ยนแปลงได้น้อยมาก วัฒนธรรมเดิมจะยังมีอยู่ และมีความล้าหลังสังคมอื่นๆ ที่มีการคมนาคมติดต่อได้สะดวก เช่น ชาวเขาเผ่าต่างๆ ของประเทศไทยในสมัยก่อน พ.ศ. 2500 ซึ่งอาศัยอยู่บนดอยในจังหวัดภาคเหนือมีการเปลี่ยนแปลงในด้านสังคม วัฒนธรรมน้อยมาก ต่อมาเมื่อทางราชการไทยได้เข้าไปพัฒนา และอพยพบางส่วนลงมาอยู่ในที่ราบ และเรียกว่า ชาวไทยภูเขา จึงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมในกลุ่มชาวไทยภูเขา

2.4 โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม (Structure Society and Culture) โครงสร้างของสังคม มีผลต่ออัตราการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในสังคมที่มีอำนาจส่วนใหญ่ตกอยู่กับผู้อาวุโส เช่น สังคมจีนโบราณ จะมีแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงน้อย ไม่ยอมรับสิ่งใหม่ หรือสังคมที่เน้นถึงรูปแบบความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางสังคม และฝึกให้บุคคลรับผิดชอบต่อกัน (Homogeneous) จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก จะตรงกันข้ามกับสังคมที่เน้นปัจเจกบุคคล (Heterogeneous) ซึ่งจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ง่ายมาก เพราะในสังคมที่เน้นปัจเจกบุคคลนั้น บุคคลในสังคมจะมีการแข่งขันเห็นแก่ตัว มีค่านิยมที่แตกต่างกัน และมีการอบรมสั่งสอนที่แตกต่างกัน จึงทำให้บุคคลในสังคมมีความแตกต่างกัน ดังนั้น การยอมรับการเปลี่ยนแปลง จึงกระทำได้ง่ายกว่าสังคมที่มีโครงสร้างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่บุคคลในสังคมจะยึดมั่นกับประเพณีเดิม และต่อต้านการเปลี่ยนแปลง เพราะมีความกลัวต่อผลของการเปลี่ยนแปลง แต่อย่างไรก็ตาม สังคมแบบนี้ก็ยังมีเปลี่ยนแปลง เพราะว่าตัวบุคคลและสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงเสมอ

2.5 เจตคติและค่านิยม (Attitudes and Values) การเปลี่ยนแปลงจะเป็นของธรรมดาสำหรับชาวตะวันตก ซึ่งส่วนมากจะมีความภาคภูมิใจในความก้าวหน้าและทันสมัย แต่ในสังคมชาวตะวันออกมักจะตรงกันข้าม สังคมแต่ละแห่งจะมีเจตคติต่อการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกัน เจตคติของสังคมยกย่องบูชาบรรพบุรุษ อดีต ความมีเกียรติ และยกย่องระบบอาวุโส ยึดถือระเบียบประเพณีเก่าๆ การเปลี่ยนแปลงจะเป็นไปได้อย่างช้าๆ และไม่คอยเต็มใจเปลี่ยนเมื่อวัฒนธรรมอยู่เป็นเวลานาน คนในสังคมจะทึกทักเอาว่ามั่นเป็นเช่นนั้นตลอดไป และมีแนวโน้มหลงชาติของตน (Ethnocentric) โดยจะมองว่าทุกสิ่งทุกอย่างในวัฒนธรรมของชาติตนเองดีที่สุด ไม่มีชนชาติใดจะเปรียบเทียบได้

2.6 การเล็งเห็นถึงความจำเป็น (Perceive Needs) อัตราและทิศทางการเปลี่ยนแปลงของสังคม ขึ้นอยู่กับความจำเป็นซึ่งสมาชิกของสังคมเล็งเห็น และการเปลี่ยนแปลงในสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะนำไปสู่ความจำเป็น และความต้องการใหม่ๆ ขึ้น ซึ่งเป็นความต้องการตามความจำเป็นจริงๆ เช่น การ

ขยายตัวของเมือง ทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการสาธารณสุขระบบโรงงานใหม่ สหภาพกรรมกร ระบบสาธารณสุขปโภค เป็นต้น ความจำเป็นและความต้องการ เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการประดิษฐ์คิดค้น สิ่งต่างๆ ขึ้น อันนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงในสังคม

2.7 พื้นฐานทางวัฒนธรรม (Cultural Base) ซึ่งหมายถึง พื้นฐานทางความรู้และเทคโนโลยี อันเป็นประโยชน์ต่อการประดิษฐ์คิดค้น การที่พื้นฐานทางวัฒนธรรมเจริญขึ้น การเพิ่มจำนวนของ สิ่งประดิษฐ์และการค้นพบจะเป็นไปได้มากขึ้น เช่น ในสังคมปัจจุบัน อารยประเทศทั้งหลายต่างก็มี พื้นฐานทางวัฒนธรรมสูงมากเช่นสหรัฐอเมริกาญี่ปุ่นฝรั่งเศส เป็นต้น ดังนั้นชนชาติเหล่านี้ จึงสามารถประดิษฐ์ คิดค้นสิ่งต่างๆ ได้มากมาย และมีคุณค่าต่อมวลมนุษยชาติอย่างมหาศาล

3. อุปสรรคในการยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ปรากฏการณ์ทางสังคมหรือวัฒนธรรมใหม่ๆ ไม่ใช่จะได้รับการยอมรับจากสังคมเสมอไป กระบวนการยอมรับสิ่งใหม่ๆ บางครั้งสิ่งนั้นได้รับการยอมรับทั้งหมด ยอมรับบางส่วน หรือได้รับการ ปฏิเสธไปเลย สังคมจะยอมรับสิ่งใดเข้ามานั้นก็ต้องผ่านการเลือกสรรมาก่อนทั้งสิ้น แต่อย่างไรก็ตาม อุปสรรคของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีดังนี้ คือ (สุพัตรา สุภาพ, 2522 : 154-156)

3.1 เจตคติและค่านิยมเฉพาะ (Specific Attitudes and Values) ในแต่ละสังคมจะมี ค่านิยมและเจตคติเฉพาะ ซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับกิจกรรมต่างๆ ในสังคม ความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบของ ประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น ในสมัยหนึ่งชาวชนบทไทยได้รับ แจกนมผงสำเร็จรูป มาจากองค์การยูนิเซฟเพื่อนำมาเลี้ยงเด็กในชนบท ปรากฏว่าไม่ได้รับการยอมรับ จากชาวชนบท เพราะชาวชนบทในขณะนั้นยังไม่รู้จักประโยชน์ของนมผงสำเร็จรูป ซึ่งมีรสจืด แต่มี ความคั้นเคยกับนมข้นหวาน และนิยมเอาเลี้ยงเด็กทุกๆ ที่ประโยชน์น้อยกว่านมผงสำเร็จรูปมาก ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นของใหม่ที่ยังไม่เคยชิน จึงไม่ยอมรับเอาไปเลี้ยงดูบุตรหลานของตนแทนนมข้นหวาน เป็นต้น

3.2 การแสดงให้เห็นคุณประโยชน์ของสิ่งใหม่ (Demonstrability or Innovations) การ เปลี่ยนแปลงอะไรใหม่ๆ จะเป็นที่ยอมรับอย่างรวดเร็วก็ต่อเมื่อประชาชนเห็นประโยชน์ของสิ่งนั้นได้ง่าย เช่น การนำเอาแทรกเตอร์เข้ามาใช้แทนแรงงานสัตว์ในการไถนาของชาวนาไทย ปรากฏว่าได้รับการ ยอมรับอย่างกว้างขวาง เพราะแทรกเตอร์ทำงานได้รวดเร็วมาก และชาวนาได้รับความสะดวกไม่ต้องมี ภาระในการเลี้ยงดูสัตว์อีกต่อไป เป็นต้น

3.3 การสอดคล้องกับวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม (Compatibility with Existing Culture) สิ่ง ใหม่หรือนวัตกรรมจะได้รับการยอมรับได้ง่ายขึ้น ถ้าสิ่งนั้นสอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิมของสังคมนั้น เช่น ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม ได้รับการยอมรับอย่างรวดเร็วจากคนไทย เพราะจะไปสอดคล้องกับ ปรัชญาการดำเนินชีวิตของชาวไทย ที่ชอบความอิสระและเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แข่งขันกันอย่างเต็มที่

ดังกล่าวที่ว่า “ใครมียาวสาวได้สาวเอา” อย่างไรก็ตามสิ่งที่ใหม่ไม่ใช่ว่าจะดีทุกอย่าง เพราะจะมีบางอย่างไม่สอดคล้องเหมาะสมกับวัฒนธรรมเดิม คือ

3.3.1 สิ่งที่เปลี่ยนใหม่ อาจขัดแย้งกับแบบของความประเพณีแต่เดิม เช่น ในบางส่วนของทวีปเอเชีย และแอฟริกา ศาสนาอิสลามได้แพร่หลายเร็วกว่าศาสนาคริสต์ ทั้งนี้ก็เพราะว่าหลักของคริสต์ศาสนา ขัดแย้งกับขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวพื้นเมืองที่อนุญาตให้ผู้ชายมีภรรยาได้หลายคน แต่ศาสนาอิสลามสอดคล้องกับสิ่งที่ชาวพื้นเมืองยึดถืออยู่

3.3.2 สิ่งที่เปลี่ยนใหม่ อาจสร้างแบบความประเพณีใหม่ ซึ่งไม่เคยปรากฏในวัฒนธรรมเดิมที่ยึดถือปฏิบัติอยู่ ปกติสังคมจะยอมรับและใช้สิ่งใหม่ต่อเมื่อเป็นสิ่งทีคล้ายคลึงกับของเดิม แต่ถ้าของเดิมใช้ไม่ได้ผลสังคมก็จะพยายามหาสิ่งใหม่ที่ดีกว่ามาใช้แทน เช่น การสร้างบ้านด้วยคอนกรีตแทนไม้ ซึ่งเป็นของที่หายากราคาแพง คุณภาพก็สู้คอนกรีตเสริมเหล็กไม่ได้ เป็นต้น

3.3.3 สิ่งใหม่ที่เป็นของทดแทน ไม่ใช่การเข้าไปผสมผสานจะได้รับการยอมรับน้อย แต่ถ้าสิ่งใหม่นั้นเข้าไปผสมผสานกับวัฒนธรรมเดิมได้ง่าย สิ่งนั้นจะได้รับการยอมรับอย่างรวดเร็ว เช่น การแต่งกายตามแฟชั่นจะเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายในหมู่คนไทย ซึ่งมีค่านิยมยกย่องความทันสมัยอยู่แล้ว เป็นต้น

3.4 ค่าในการเปลี่ยนแปลง (Costs of Change) การเปลี่ยนแปลงมักจะถูกตีค่าออกมาทั้งที่เป็นเงินตรา หรือค่าทางจิตใจ เพราะการเปลี่ยนแปลงบางอย่างเป็นการทำลายทั้งทางด้านวัฒนธรรมเดิม และความรู้สึกของบุคคลด้วย เช่น การที่หญิงไทยยอมไปเป็นเมียเช่าของฝรั่งนิโกรนั้น จะเป็นการเหมาะสมหรือคุ้มค่ากันหรือไม่ ต่อศักดิ์ศรีของหญิงไทย ถ้าพิจารณาแล้วว่าคุ้มค่า การยอมรับก็จะเกิดขึ้นได้ง่าย แต่ถ้าไม่คุ้มค่าการยอมรับอาชีพเมียเช่าของหญิงไทยก็คงจะไม่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังมีสิ่งอื่นๆ ที่เป็นปัญหาต่อการเปลี่ยนแปลง คือ

3.4.1 อุปสรรคทางเทคนิคในการเปลี่ยนแปลง มีข้อน่าสังเกตว่ามีสิ่งใหม่ๆ ไม่มากนักที่สามารถนำไปผสมผสานกับวัฒนธรรมเดิม สิ่งใหม่ส่วนมากทำให้วัฒนธรรมเดิมเปลี่ยนไป การที่จะเอาสิ่งใหม่ไปผสมผสานกับวัฒนธรรมนั้น ต้องอาศัยเทคนิคและวิธีการอีกมาก ทำให้ไม่สะดวกจึงมักจะไม่ได้รับการยอมรับ

3.4.2 กลุ่มผลประโยชน์จะขัดขวางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพราะถ้าสังคมเปลี่ยนแปลงหรือมีการยอมรับสิ่งใหม่ขึ้นมาใช้ กลุ่มบุคคลที่ได้รับผลประโยชน์อยู่เดิมจะต่อต้าน เพราะเกิดสูญเสียผลประโยชน์ ตัวอย่างเช่น ในชนบทที่มีหมอแผนโบราณ เมื่อนำเอาวิธีการรักษาโรคแบบสมัยใหม่เข้ามาเผยแพร่ ก็มักจะได้รับการขัดขวางจากกลุ่มของหมอแผนโบราณ เป็นต้น

3.5 บทบาทของผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลง (Role of Change Agent) ผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลง ถ้าเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลหรือเป็นที่ยอมรับของคนโดยทั่วไปแล้ว การนำเอานวัตกรรมเข้าไปเผยแพร่ ย่อมกระทำได้ง่ายกว่า ผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงที่ไม่มีอิทธิพลหรือบารมี ดังนั้น ถ้านำเอาสิ่งใหม่ๆ ไปให้ชาวบ้านยอมรับการเปลี่ยนแปลงได้ง่าย

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นการนำเสนอให้เห็นถึงผลกระทบจากปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ ซึ่งเป็นปัญหาหลักที่เกิดขึ้น และแนวทางเพื่อการดำรงอยู่ของสังคม และวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีคุณค่าในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนี้

1. ส่งผลกระทบต่อจากปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

เป็นที่ทราบกันดีว่าสภาพสังคมและวัฒนธรรม ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ถูกกระทบกระเทือนด้วยปัญหาความไม่สงบที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนานและเริ่มบานปลายขึ้นหลังปี พ.ศ. 2547 (สารานุกรมเสรี, 2559) ส่งผลกระทบต่อด้านต่างๆ อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ดังนี้

1.1 ผลกระทบทางด้านสังคม จากสถานการณ์ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้สร้างความหวาดกลัวให้กับพี่น้องประชาชนชาวใต้เป็นอย่างมาก จนทำให้ประชาชนบางคนไม่กล้าออกนอกบ้าน ไม่ว่าจะออกไปทำงาน หรือออกไปพบปะเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางสังคมเปลี่ยนไป นอกจากนั้นยังทำให้ประชาชนไม่มีรายได้ในการเลี้ยงชีพ เลี้ยงครอบครัว แม้กระทั่งการออกไปทำกิจกรรมศาสนิกต่างๆ การไปละหมาดที่มีสยิด การไปวัดในวันพระ ก็ทำได้ลำบากมากยิ่งขึ้น

1.2 ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ เศรษฐกิจเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด หากประเทศไม่มีความมั่นคงแล้ว การลงทุน ร่วมหุ้นต่างๆ จากประเทศเพื่อนบ้านหรือประเทศแถบอื่นๆ ก็จะไม่ร่วมลงทุนด้วย จึงเป็นปัญหาหนกอย่างหนึ่งที่จะต้องให้ความสำคัญและรีบแก้ไขปัญหาจากต้นเหตุ นอกจากนั้นในเศรษฐกิจระดับรากหญ้าก็ไม่สามารถพัฒนาไปได้เท่าที่ควร การทำเกษตรที่เป็นอาชีพหลัก อย่างสวนยางพารา สวนไม้ผล นาข้าว ก็ไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้เท่าที่ควร การเคลื่อนย้ายออกนอกพื้นที่ ละทิ้งที่ทำกินมีเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ เหล่านี้เป็นเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมชายแดนภาคใต้อย่างต่อเนื่อง

1.3 ผลกระทบทางการศึกษา จากปัญหาความไม่สงบที่สร้างความหวาดกลัวให้กับครู อาจารย์ และนักเรียนเป็นอย่างมาก เกิดการขอย้ายตัวเองของครูในภูมิภาคอื่นต่างย้ายถิ่นกลับ นอกจากปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตครูและบุคลากรของสถานศึกษาแล้ว การเผาทำลายโรงเรียนต่างๆ ซึ่งมีหลายแห่ง ทำให้เด็กนักเรียนไม่มีที่จะเรียนหนังสือ ขาดอุปกรณ์การเรียนการสอน ทำให้เด็กในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้เรียนล่าช้ากว่าเด็กในพื้นที่อื่น ยิ่งกว่านั้นก็ยังขาดแคลนครู ซึ่งเป็นบุคลากรสำคัญของสถานศึกษาที่จะมาสอนนักเรียน

จากผลกระทบที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าเป็นปัจจัยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมกายภาพ ได้แก่ การปล่อยทิ้งร้างของพื้นที่เรือกสวนไร่นา จากการที่มีประชากรจำนวนมากได้อพยพโยกย้ายออกไปจากถิ่นนั้น ที่เหลือเพียงส่วนน้อยก็เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนใหม่ การดำรงชีพกระทำได้ด้วยความยากลำบากกว่าเดิม
2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากร สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือ การอพยพของประชากรส่วนหนึ่งเพื่อไปตั้งถิ่นฐานในที่ใหม่ การสร้างสถานการณ์ในแต่ละครั้ง ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมอย่างมาก เช่น ทำให้ประชากรจำนวนมากต้องเสียชีวิต และบาดเจ็บ พิการ การไร้ที่อยู่อาศัย และการแข่งขันกันสะสมอาวุธ และกำลังทหาร เพื่อจะได้ทำลายล้างกันอีก เป็นต้น
3. การอยู่โดดเดี่ยวและการติดต่อ พื้นที่ที่ถูกทอดทิ้งให้เป็นดินแดนที่อยู่โดดเดี่ยว วัฒนธรรมเดิมจะยังมีอยู่แต่มีความล้าหลังสังคมอื่นๆ มีการคมนาคมติดต่อไม่สะดวก
4. โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม โครงสร้างของสังคม มีผลต่ออัตราการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะเมื่อสังคมของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีการเปลี่ยนแปลงจากที่เคยใช้ชีวิตอย่างปกติ มีโครงสร้างทางสังคมที่ครบองค์ประกอบ ในขณะที่ปัจจุบันต้องอยู่ร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะทหาร ในทุกวิถีของการดำรงชีวิต และอยู่ด้วยความหวาดกลัวที่จะต้องสูญเสียโครงสร้างใดโครงสร้างหนึ่งของสังคมไป เป็นต้น

2. แนวทางเพื่อการดำรงอยู่ของสังคม และวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีคุณค่าในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

แนวทางในการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อการดำรงอยู่ของสังคม และวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีคุณค่า ซึ่งวิธีการแก้ไขในหลายลักษณะ หนึ่งในวิธีการต่าง ๆ คือ การแก้ปัญหาด้วยการเมือง และการปกครอง ที่คำนึงถึงสามองค์ประกอบคือ ความสมดุลแห่งพลังอำนาจของฝ่ายต่างๆ การให้ความสำคัญกับปัจจัยวัฒนธรรม การคำนึงถึงปัญหาอำนาจรัฐในการแก้ปัญหาในกรอบของรัฐเดี่ยวของประเทศไทย และการสนับสนุนจากประชาชนจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงเป็นฐานที่มีคุณค่าแก่การแก้ปัญหาความรุนแรงอันมีความซับซ้อน เป็นแนวทางสันติวิธีในการแก้ปัญหาความรุนแรงของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และได้รับการยอมรับจากประชาชนไทยโดยทั่วไป ไม่ใช่เพียงแคในประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยมีรายละเอียดดังนี้ (จิตรภิรมย์ศรี และสุกรี หลังปูเต๊ะ, 2551)

การจัดการปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้วยการเสนอรูปแบบการเมืองการปกครองแบบธรรมาภิบาลหรือที่เรียกว่า Good Governance มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ภายใต้ง่อนไขดังกล่าว การพัฒนาตัวแบบการปกครองในการแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับทั้งแนวคิดและแนวทางปฏิบัติ จึงเป็นภารกิจที่สำคัญในทางวิชาการ คำถามแรกที่จะต้องตอบก็คือ ทำอย่างไรจึงจะได้อำนาจอันชอบ

ธรรม อันเป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่ายในพื้นที่ทางสังคม ในเมื่อพื้นที่ทางสังคมดังกล่าวได้กลายเป็นสนาม การแข่งขันแย่งชิงอำนาจ ในเชิงสัญลักษณ์ในลักษณะที่ดุเดือดรุนแรง สังคมที่มีความขัดแย้งเป็น ปฏิปักษ์ต่อกันในเรื่องอัตลักษณ์ อยู่ในสภาวะเหมือนกับการต่อสู้ในสนามแห่งอำนาจภายในสังคม ซึ่ง สนามดังกล่าวประกอบไปด้วยกลุ่มที่หลากหลาย โครงสร้างการเมืองปกครอง รวมทั้งการจัดการ โครงสร้างอำนาจ จะต้องสอดคล้องกับการต่อสู้ทางสัญลักษณ์ และกลายเป็นส่วนหนึ่งในการผลิตซ้ำ การต่อสู้เชิงสัญลักษณ์ดังกล่าว จึงจะช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างยั่งยืน ข้อเสนอเชิงแนวคิดที่ จะต้องนำมาพิจารณาก็คือ

1) ความสมดุลในระบบของสิ่งที่มีชีวิต และในเวทีการต่อสู้เชิงสัญลักษณ์ที่กำลังดำเนินอยู่ การที่เราจะออกแบบรูปการปกครองและการบริหาร เพื่ออำนวยความสะดวกแก้ปัญหาโดยมีความชอบธรรม และสันติ จะต้องอาศัยการวิเคราะห์บริบททางอำนาจและสังคมวัฒนธรรมหลายอย่าง ประเด็นที่ น่าสนใจคือ “การปกครองตามธรรมชาติหรือการบริหารตามธรรมชาติ” ซึ่งเป็นการปกครองหรือการ กระทำใดๆ ก็ตามที่ทำให้มนุษย์และสังคมในการปกครองนั้น มีความสุขและอยู่ดีกินดี ใครก็ตามที่จะ ขึ้นมาเป็นผู้นำ องค์กรใดก็ตามที่จัดตั้งขึ้นมาจะต้องมีความสามารถที่จะทำให้คนที่อยู่ภายใต้การ ปกครอง คนที่อยู่ในตำบล ในเทศบาล หรือสับบุรุษมีความอยู่ดีกินดีหรือว่ามีความสุข สิ่งที่เราควรทำก็ คือ สร้างกลไกขึ้นมาโดยที่กลไกนี้ต้องเกิดขึ้นจากประชาชนในท้องถิ่นหลายฝ่าย แล้วเป็นตัวสร้างสมดุล อำนาจระหว่างฝ่ายต่างๆ ขึ้นมาให้ได้

2) ความสำนึกในวัฒนธรรม สิ่งที่จะต้องพิจารณาด้วยคือ องค์กรประกอบแห่งสำนึกในอัต ลักษณ์ทางชาติพันธุ์และศาสนาซึ่งเป็นตัวการที่สำคัญในการผลักดันความขัดแย้ง ทำให้เกิดความ รุนแรง และเป็นตัวแปรหลักในการแก้ปัญหา ในกระบวนการสร้างสถาบันทางสังคม และการเมืองใน ท้องถิ่น การแก้ปัญหาในการปกครองจะสามารถแก้ปัญหา “ความรู้สึก” ในอัตลักษณ์ดังกล่าวได้ และ จะต้องทำให้เกิด “ความรู้สึก” ว่ามีความถูกต้องและชอบธรรมในการแก้ปัญหา เพื่อลดความกดดัน ปิด กั้นและแย่งชิงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ศาสนาและประวัติศาสตร์ การแก้ปัญหาตามแนวคิดดังกล่าวเป็นการ สนองตอบต่อการต่อสู้เชิงสัญลักษณ์ที่ดำรงอยู่ด้วย จุดร่วมในความรู้สึกที่สำคัญในเชิงสัญลักษณ์ก็คือ การ ผสมผสานลักษณะพิเศษทางด้านศาสนาและวัฒนธรรม ให้เข้ากับการปกครองและการบริหาร เพื่อที่จะช่วยให้เกิดการฟื้นคืนอำนาจการควบคุมทางสังคมที่มีความถูกต้อง ความชอบธรรมและม ีความยุติธรรมในการจัดการปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น

3) ปัญหาอำนาจรัฐ โครงสร้างอีกตัวหนึ่งที่มีความสำคัญด้วยก็คือการทำให้เกิดความเกา ะเกี่ยวกับสังคมของโครงสร้างรัฐ ในปัญหาความขัดแย้งนั้น การจะแก้ปัญหาได้ อยู่ที่ตัวแปรของรัฐ ความหมายก็คือ รัฐได้ประกอบสร้างตัวตนอย่างไร และปฏิบัติหน้าที่อย่างไรในสภาพแวดล้อมของพื้นที่ ซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายทั้งในทางสังคมวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ ข้าราชการและเจ้าหน้าที่รัฐ ประกอบขึ้นด้วยใคร และมีวิธีการอย่างไรในการเข้าถึงและให้บริการกับประชาชน เพื่อสร้างความ

เชื่อมั่นไว้วางใจในระดับท้องถิ่นและหมู่บ้านชุมชน ชนชั้นนำฝ่ายปกครอง ฝ่ายศาสนาและการปกครอง ท้องถิ่นมีปฏิบัติการอย่างไร สามารถควบคุมและครอบงำการกระทำและความคิดของสังคมและชุมชน ได้หรือไม่ และสังคมตอบสนองบทบาทของรัฐ เจ้าหน้าที่รัฐ รวมทั้งชนชั้นนำในท้องถิ่นดีหรือไม่ดี อย่างไร จึงต้องมีการแก้ปัญหาด้วยการปกครองและการบริหาร ทั้งระดับภูมิภาคและท้องถิ่น โดยที่ จะต้องสนใจลักษณะองค์ประกอบของรัฐ ในระดับภูมิภาคและท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการผสมผสานและ บูรณาการลักษณะพิเศษทางวัฒนธรรมให้เข้ากับลักษณะพิเศษการเมืองการปกครอง และอำนาจ การ ทำให้โครงสร้างรัฐและระบบราชการ มีความเป็นตัวแทนทั้งในด้านคุณลักษณะทางประชากร ทาง สังคมและวัฒนธรรม จึงเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้รัฐไม่เป็นคนแปลกหน้าของสังคม

นอกจากนี้ ยังมีวิธีการแก้ปัญหามาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่สามจังหวัด ชายแดนภาคใต้ ที่เป็นผลกระทบจากปัญหาความไม่สงบในพื้นที่

1) ส่งเสริมการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการประกอบอาชีพควบคู่กับการให้ความรู้ด้านศาสนาที่ ถูกต้อง

2) ให้ความเสมอภาคระหว่างศาสนาในทุกๆ ด้าน

3) สนับสนุนให้มีการศึกษาที่ดี และสนับสนุนให้มีงานทำและส่งเสริมอาชีพ

4) สนับสนุนระบบการศึกษาที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ เช่น การเปิดวิทยาลัย อิสลามสาขาต่าง ๆ โดยบรรจุบัณฑิตใน 3 จังหวัดชายแดนใต้เป็นอาจารย์สอนในวิทยาลัยดังกล่าว

5) สร้างความศรัทธาโดยอาศัยวัฒนธรรมประเพณี ที่มีอยู่เดิมในพื้นที่เป็นสื่อตามหลัก “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ” อย่างจริงจัง

กล่าวโดยสรุป แนวทางการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อการดำรงอยู่ของสังคม และวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีคุณค่า นั้น ต้องมีการผสมผสานและบูรณาการการเมืองการปกครองท้องถิ่น ที่ สอดคล้องกับลักษณะพิเศษของการเมืองการบริหารและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม พร้อมทั้งมีการ จัดการทรัพยากรหรืองบประมาณของท้องถิ่นให้พอเพียง และมีประสิทธิภาพ มีทั้งองค์ประกอบพร้อม กับการกระจายอำนาจ กล่าวในอีกแง่หนึ่งก็คือ การกระจายอำนาจต้องทำในลักษณะผสมผสานที่ดึง เอาองค์ประกอบในเนื้อหารูปแบบการปกครองท้องถิ่นในระดับย่อยหรือจุลภาค มาประสานกับการ บริหารจัดการที่ดีหรือหลักธรรมรัฐในระดับมหภาค ดึงเอาองค์ประกอบในด้านเอกลักษณ์ทาง วัฒนธรรม และหลักคุณธรรมในทางศาสนามาร่วมกับการปกครองท้องถิ่นที่มาจากเลือกตั้งของ ประชาชนในระดับย่อยคือระดับตำบลและหมู่บ้าน ในขณะที่มีองค์ประกอบในด้านการเงินการคลัง และการบริหารงานที่ดีที่เกิดจากการประสานหน่วยย่อยเหล่านี้ เข้าเป็นหน่วยใหญ่ในพื้นที่จังหวัด ชายแดนภาคใต้ในรูปทบวงการปกครองพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยไม่ขัดกับหลักการรัฐเดี่ยว ของประเทศไทย

บทสรุป

ปัจจุบันนี้ค่านิยมทางวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น อาจจะมีทั้งทางที่ดีและทางที่ไม่เป็นประโยชน์นัก การรับเอาวัฒนธรรมที่ผิดๆ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งกลายเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม แต่อย่างไรก็ตามการรับเอาวัฒนธรรมจากต่างชาตินั้น มิได้มีแต่ด้านลบเสมอไป หากเรารู้จักการนำมาประยุกต์ใช้กับสังคมไทยนั้น ก็มีประโยชน์มากมายเช่นกัน วัฒนธรรมไทยยังแสดงถึงอัตลักษณ์ความเป็นชาติไทย รวมถึงวัฒนธรรมที่ดั่งามของไทยสืบเนื่องต่อมา และควรแก่การอนุรักษ์รูปแบบของวัฒนธรรมเดิมมากกว่าทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางเสื่อมเสีย

สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในหลายๆ ครั้งจะพบว่าเกิดจากปัจจัยสนับสนุนที่หลากหลาย อย่างกรณีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ที่เป็นผลมาจากความไม่สงบส่วนหนึ่ง และเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่นๆ ด้วยเช่นกัน อาทิ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง เป็นต้น ไม่ว่าจะด้วยปัจจัยแห่งการเปลี่ยนแปลงใดๆ ก็ตาม การทำนุบำรุงหรือธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่มีคุณค่าดั้งเดิม ย่อมมีความสำคัญต่อทุกสังคม และการเตรียมพร้อมของทุกฝ่ายที่จะรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ตามสถานการณ์โลกที่ถ้าโหมเข้ามาอย่างไร้พรมแดน การปรับและรับวัฒนธรรมใหม่มาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมในแต่ละสังคม จึงเป็นสิ่งที่ควรคำนึง และเป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมพหุวัฒนธรรมต่อไป

คำถามท้ายบท

1. จงอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม
2. จงอธิบายถึงแนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม
3. จงอธิบายถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องและผลการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
4. จงอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พร้อมยกตัวอย่างประกอบ
5. จงอธิบายแนวทางเพื่อการดำรงอยู่ของสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีคุณค่าในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้
6. จงอธิบายแนวทางในปรับตัวและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในสังคมปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- นิเทศ ตินณะกุล. (2546). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: แอ็คทีฟ พรินท์.
- นิภา นิธยาน. (2530). การปรับตัวและบุคลิกภาพ. กรุงเทพฯ: โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์.
- นียบรรณ วรรณศิริ. (2531). มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บุญเดิม พันรอบ. (2528). สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : ศิลปะบรรณาการ.
- ประชุม โพธิกุล. (2542). วัฒนธรรมองค์การกับการวางแผน. วารสารเพิ่มผลผลิต, 39 (2), 11-17.
- ผจงจิต อธิคมนันท์. (2526). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ผจงจิต อธิคมนันท์. (2521). การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ผจงจิต อธิคมนันท์. (2543). การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ผ่องพันธ์ มณีรัตน์. (2521). การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2538). เอกสารการสอนวิชามนุษย์กับสังคม หน่วยที่ 1-7. นนทบุรี : มหาวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2530). เอกสารการสอนชุดวิชาสื่อสารเพื่อการพัฒนา. นนทบุรี : มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2532). พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษไทย. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.
- ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี และสุกรี หลังปุเต๊ะ. (2551). การปกครองท้องถิ่นแบบพิเศษในจังหวัดชายแดนภาคใต้. รายงานวิจัย. ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. เข้าถึงได้จาก <http://www.deepsouthwatch.org/node/496> [เข้าถึงเมื่อวันที่ 30 พ.ค. 2559]
- สนธิ สมัครการ. (2542). การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาสังคม. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2527). สังคมไทย : แนวทางวิจัยและพัฒนา. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สารานุกรมเสรี. (2559). ความไม่สงบในชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย. เข้าถึงได้จาก <https://th.wikipedia.org/wiki> [เข้าถึงเมื่อวันที่ 30 พ.ค. 2559]

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- สุพัตรา สุภาพ. (2522). **สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สุวัฒน์ ทองหอม. (2544). **การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของชนเผ่าชาวกูในจังหวัดตรัง หลังจากประกาศใช้นโยบายได้รื้อฟื้น**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2549). **ความหลากหลายทางวัฒนธรรม กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุทัย หิรัญโต. (2526). **หลักสังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- Benedict, Ruth. (1887). **Patterns of Culture**. Boston: Houghton Mifflin.
- Bernard & Spencer. (1996). **The Routledge Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology**. 2ed. London and New York: Routledge.
- Kroeber and Kluckhohn. (1952). **Culture: a critical review of concepts and definitions**. Cambridge Massachusetts: The museum.